

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 25 Juni 1891 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 25 Maart 1900. No. 1161.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertenties: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elk regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Veren. 12 Cl. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

LAATSTE REKEN.

XX.

KERK EN STAAT.

VIII.

Ik ben de Heere, en niemand meer, buiten Mij is er geen God. Ik zal in gorden, hoewel gij Mij niet kent.

Jesaja 45: 5.

Het punt, waaraan we thans toe zijn, is voor geheel ons oordeel over den Staat, en al wat op den Staat betrekking heeft, van zoo overwegend gewicht, dat we thans vooral onverdeelde aandacht vragen. We spreken niet van een Christen-architect, niet van een Christen-tandarts, niet van een Christen-schrijnwerker, maar wel van een Christen-Staatsman; en toch behoort zoowel de werking van een bouwmeester als schrijnwerker als die van een Staatsman, tot het gebied des natuurlijke levens, en niet tot dat der particuliere Genade. Wel kan men, met het oog op een bepaald persoon, zeggen: „Dat is een Christen-architect, of een Christen-meubelmaker,” maar dan bedoelt men met dat „Christen” heel iets anders, dan in de verbinding van „Christen” met Staatsman. Men wil dan zeggen: „Als ge een architect noodig hebt, of schrijnwerker, laat uw keuze dan op hem vallen, want die man is een Christen, een broeder in het geloof; gun hem dus het profijt van wat ge te bouwen of te meubelen hebt.” Of ook kan men er in ethischen zin mee willen zeggen: „Als ge een vertrouwd persoon wilt hebben, op wiens steun eerlijkheid ge aan kunt, neem dan hem, want ik weet, hij is een echt Christen.” In het eerste geval bedoelt ge het dusgenaamd „bevoordelen der broeders,” zooals anderen bij voorkeur aan leden van hun familie of aan goede bekenden hun klandisie geven. In het tweede geval hebt ge het oog op den zedelijke waarborg, dien zulk een leverancier of bouwmeester u biedt door zijn oprechte godsvrucht. Maar nooit zult ge, met te spreken van een „Christen-architect”, aanduiden, dat de man, overmits hij een geloovig Christen is, beter verstand van bouwen heeft; noch ook van een Christen-schrijnwerker, om te kennen te geven, dat hij, omdat hij bekeerd is, fraaier meubelen maakt; noch ook van een „Christen-tandarts,” als onderstelt ge, dat hij, dewijl hij Jezus belijdt, u beter dan een ander uw kies zal trekken. Er bestaat voor ons besef geen rechtstreeksch verband tusschen ons zaligmakend geloof en één der em-plooyen; en ook valt niet in te zien, wat het geloof aan de Heilige Schrift den bouwmeester, den tandarts, den schrijnwerker leeren zou omtrent zijn vak. Waar men desniettemin er soms aan hecht, om te weten, of zulk een man een Christen is, gaat zulks dan ook geheel buiten zijn vak om, en hebben we alleen belang bij zijn zedelijke hoedanigheden, die door zijn geloof vaster kunnen staan, of ook op het belang van den kerkelijken kring, waartoe we, evenals hij, behooren. Wel staat het vast, dat het God is, die ook den architect leert bouwen, en den schrijnwerker zijn handwerk leert, maar deze onderwijzing Gods komt tot stand niet door de

Schrift, en niet door het geloof, maar door de ordinantie Gods in de natuur, onder de behoudende inwerking der gemeene Gratie. Sprekent men daarentegen van een „Christen-Staatsman,” dan bedoelt men heel iets anders. Want wel geven we toe, dat men bij de stembus iemand zijn stem kan geven, omdat men in elk geval aan een „broeder in den geloof” voorkeur schenkt; en ook erkennen we, dat men bij het doen eener benoeming meer vertrouwen kan stellen in de eerlijkheid en in de goede trouw van een belijdend Christen voor het behoorlijk waarnemen van zijn bediening; maar toch niet dat is het, waarop men het oog heeft, als men van een „Christen-Staatsman” spreekt. Zelfs kan men hierin zelfs te ver gaan. De ondervinding leert, dat er in posten en betrekkingen niet zelden ongeloofige personen zijn, die met groote zaakkennis en stipte plichtsbetrachting hun ambten waarnemen, en dat omgekeerd, helaas, de voorbeelden niet ontbreken van „geloovige personen” die hun betrekking slordig waarnemen, en in plichtsbetrachting en zaakkennis te kort schieten. Bij gevaarlijke operaties staat het lang niet altoos vooruit vast, dat een „geloovig” chirurgijn beter zal opereeren dan een „ongeloovig,” en bij een belangrijk proces gaf menigen niet ten onrechte voorkeur aan een ongeloofig advocaat boven een geloovig pleitbezorger. Bij operatie en pleidooi komt het aan op speciale talenten, en die speciale talenten regelen zich niet naar geloof of ongeloofigheid. Het geldt hier talenten die tot het terrein van het natuurlijke leven, en dus tot het gebied van de gemeene Gratie, behooren, en niet tot dat van de Kerk of van de particuliere Genade. Doch hoe komen we dan aan de uitdrukking van een Christen-Staatsman, daar toch immers ook het Staatsleven tot het gebied van het natuurlijke leven behoort, en niet tot dat van de Kerk?

Vooraf zij hier een kort antwoord ingeschoven op een geheel andere vraag, die ons herhaaldelijk gedaan is, en die alsoo opheldering schijnt te vereischen. Waarom, zoo vroeg men ons meer dan eens per brief, spreekt ge toch altoos van „gemeene,” en niet van „algemeene” Gratie ofwel Genade. Het antwoord op deze vraag is eenvoudig: Onze vaders spraken van „gratia communis” en „communis” is in onze taal niet algemeen, maar gemeen. „Algemeen” heet in het Latijn: „universalis, ons universeel. Dat nu deze beide begrippen praktisch vaak op hetzelfde neerkomen, betwisten we niet, maar toch bestaat er een onderscheid tusschen, dat het beter is niet te loor te doen gaan. Dat onderscheid is hierin gelegen, dat universeel bedoelt iets wat overal gevonden wordt, wat allerwegen geldt, en uit den aard der zaak op een ieder toepasselijk is, terwijl omgekeerd communis of gemeen wijst op iets, dat aan zekeren kring gemeenschappelijk is. Hier nu is die kring de menschheid, ons menschelijk geslacht, en aan dezen kring is deze gratie gemeenschappelijk. Universeel, of algemeen, neemt de personen of zaken op welke het betrekking heeft, als op zich zelf staande, zonder verband of samenhang, en spreekt nu uit, dat bij deze allen hetzelfde geldt of gevonden wordt. Voorafschrijven zijn „algemeen,” zoo ze in elk gegeven geval doorgaat. Een inleiding is „algemeen,”

zoo ze zich nog niet in bijzonderheden verdiept, maar zich bepaalt tot datgene wat van al het bijzondere gelijkt. Daarentegen spreekt men van een communis opinio, wat wij noemen het gemeene oordeel, omdat die opinie zich in een bepaalden kring gevormd heeft, en nu in dien kring aller gemeengoed is. Zoo sprak men van gemeenbest, om uit te drukken een kring waarin allen saam hun levensgeluk najoegen. Zoo is „gemeen” accoord, hetgeen in een bepaalden kring overeengekomen is. Op „gemeene kosten” bedoelt, dat men in zekeren kring de kosten gemeenschappelijk draagt. „Gemeene weide” beteekent de weide waarop alle veehouders van zekeren bepaalden kring hun vee kunnen laten grazen. „Door den druk gemeen maken”, wil zeggen het stuk onder het bereik brengen van den kring waarin onze taal verstaan wordt. Hier, waar dus sprake is, niet van iets wat van nature in ieder gevonden wordt, maar van een aan den kring der menschheid gegeven goed, hebben onze vaders dan ook zeer terecht niet van gratia universalis gesproken, maar van gratia communis. „Universele gratie” was een term bij hun tegenstanders geliefd. Van voornemens, dit leerstuk grondig te behandelen, hadden wij ons derhalve af te vragen, welke titel de meest juiste zou zijn, en toen meenden we aan: „Gemeene Gratie” de voorkeur te moeten geven.

Wel is waar, dat „gemeen” niet veel meer in gebruik is, maar toch blijkt reeds uit de bovenaangehaalde uitdrukkingen, dat onze taal ook heden nog dat „gemeen” zeer wel in dien zin kent. En is dit zoo, dan verijnt het de taal indien we bij zulke dingen, waarbij het op fijne onderscheidingen aankomt, verstervende uitdrukkingen nog in het leven terugroepen. Het recht hietoe zou men niet beëindigen, indien het woord „gemeen” in dien zin ganschelijk in onbruik ware geraakt; maar dat dit hier niet het geval is, bleek ons, en inzage van het eerst i beste woordenboek kan dit bevestigen. Al denken we er dan ook niet aan, er iemand een verwijt van te maken, zoo hij anders kiest, wij voor ons meenden gegrondde reden te hebben, om aan de uitdrukking „gemeene genade”, of „gemeene gratie”, voorkeur te geven. Dat we voorts van gratie, liever dan van genade, spraken, vond hierin zijn grond, dat „genade” door het spraakgebruik zoo eenzijdig voor „zaligmakende” genade wordt genomen, dat hier een algemeener woord verkieslijk scheen. „Gratie” is het nog algemeen gebruikte woord voor stuiting van executie; en overmits nu in ons breed betoog juist van die genade gehandeld wordt, die de executie van Gen. 2: 17 stuitte, scheen „gemeene gratie” niet zoo oneigenlijk het karakter zelf van ons onderwerp uit te drukken. Ongetwijfeld ware deze opmerking beter aan haar plaats geweest bij den aanvang van onze behandeling, maar toen scheen het ons overbodig, de keuze van onzen titel toe te lichten. Nu echter bleek, dat er bedenking rees, meenden we onze nadere toelichting hier te moeten inschuiven.

En thans ter zake.

Als dan toch ook het staatsleven tot het domein van het natuurlijke leven behoort, in wat zin speken we dan desniettemin van een Christen-staatsman, niet om daardoor zijn persoonlijk betrouwbaarheid uit te drukken, maar om aan te duiden dat hij een ander soort staatsman is dan een onge-

loovige? Om dat in te zien, moet men teruggaan op de zeggwijze van een: Christelijke Staat. Er zijn heidensche Staten, er zijn Mohamedaansche Staten, er zijn Christelijke Staten, en nader onderscheidt men onder de Christelijke Staten, Staten die Roomsche of die Protestantsch zijn, en nog nader onder de laatste Lutherische Staten, gelijk Denemarken, Zweden, Noorwegen, Fransen enz., en niet-Lutherische Staten, gelijk Nederland, Engeland, de Vereenigde Staten, en Zwitserland; welke laatste Staten, alle, zonder onderscheid, hun geboorte-acten aan Calvijn ontleenen. Wat is nu een Christelijke Staat? Deze uitdrukking is opgekomen uit tegenstelling. Het Christendom vond bij zijn opkomen den Joodschen Staat in Palestina, en voorts enkel heidensche Staten. In deze Staten heeft de Christelijke kerk eerst als vervolgde verkeerd. Die Staten hebben gepoogd het Christendom te vuur en te zwaard in zijn opkomen te stuiten, en het uit te roeien. Toch heeft die weerstand niet het doel getroffen, waarop men afging. Het corps der martelaren bleek het zaad der kerk. Van lieverlede woog de Christelijke invloed tegen den Heidenschen invloed op. Endelijk sloeg de balans door; en toen keizer Constantijn zelf tot het Christendom overging, sloeg de evenaar door, en werden de rollen derwijs omgekeerd, dat van nu voortaan het heidendom vervolgde werd, en de Christenen in eere en macht kwamen.

Van die ure af was het vroeger heidensch keizerrijk een „Christelijke Staat” geworden. En toen onder den invloed van dat gekerstend keizerrijk, allengs de verschillende volken boven de Alpen, die staten stichtten, eveneens den Christelijken Doop ontvingen, werden ook deze als Christelijke Staten gequalificeerd. Een benaming die nog meer nadruk ontving door de tweede tegenstelling waarmede het Christendom te worstelen kreeg, t. w. door den Islam. Toen in de 7de en 8ste eeuw de Islam een goed deel van Azië, Afrika en Europa veroverde, en in al deze landen zijn Staatsmacht vestigde, kwam het Kruis tegenover de halve Maan te staan, en stond het voor korten tijd zelfs te vreezen, dat de Islam het Christendom geheel verdelgen zou. Tot in de 15de eeuw heeft die reuzenworsteling, waarvan de kruistochten het middenpunt vormden, geduurd. En het is vooral door die laatste tegenstelling, dat het staatsleven in Europa zich steeds helderder van zijn Christelijk karakter is bewust geworden.

De reformatie brak dit Christelijk besef van het Europeesche Staatsleven, door in den boezem der Christenheid zelve een tegenstelling in het leven te roepen. Rusland en de schismatische kerk telde toen nog nauwelijks mede; maar scherp werd in oorlog na oorlog de tegenstelling tusschen Roomsche en Protestantische Staten uitgewerkt. De Islam begon te verbleeken, en de halve Maan was niet meer in staat het eenheidsbesef in de Christelijke wereld levendig te houden. Van daar, dat in de 16de en 17de en in het eerste deel der 18de eeuw, het begrip van den Christelijken Staat verslouwde, zoo niet uitsleet. En dit heeft geduurd, tot dat er een geheel nieuwe tegenstelling opkwam, die zich, even als eertijds het heidendom, en later de Islam, tegen al wat Christelijk was stelde, en juist daardoor de tegenstelling tusschen hetgeen Christelijk en niet-Christelijk was, op het gebied

van het staatsleven weer aan de orde stelde. Deze nieuwe tegenstelling kwam in de tweede helft der achttiende eeuw op in den vorm van een wijd-verspreiden afval van het Christelijk geloof, en in het opkomen onder de afgevallenen van een aan het Christendom vijandig beginsel. Dat beginsel heeft zich eerst wijsgeerig voortgeplant in Engeland en Duitschland, en heeft zich ten slotte in het staatsleven belichaamd door de Fransche Revolutie van 1789. We vragen nu niet, of het Christendom zijnerzijds hiertoe geen aanleiding had gegeven. De Christenen hadden hun krachten uitgeput in onderlingen strijd, en onder de Christelijke vlag zijn destijds toestanden in het leven groepen en daden verricht, die op het historische-blad den Christen naam hoon en smaad zullen brengen, zoolang deze historie stand houdt. Toch mag dit ons hier niet ophouden. We hadden de tuchtroede noodig, en God zond ze ons, niet als in de dagen van het Paganisme en van den Islam door rechtstreekschen krijg en vervolging, maar heel anders, en veel ontzettender, door een gansch atheïstische levens- en wereldbeschouwing te doen opkomen, die de volkeren verleidde, heel het Christelijk leven ondermijnde, en die, met de hulp van o, zoovele Christenen, thans schier op elk terrein van het leven getriomfeerd heeft. Het moderne leven is eenvoudig een ganschelijk ontkerstend leven. De drijvende macht van het staatsleven is thans een principieel on-Christelijke en anti-Christelijke geworden. Christenen dult ze nog, maar Christelijk mag de Staat niet meer zijn.

Die nieuw-opgekomen tegenstelling nu heeft de benaming van Christelijk staatsrecht, en zoo ook den naam van Christen-staatsman, weer in eere gebracht; meer nog, de naam van Christen-staatsman is er door geschapen. In de dagen onder vaders zou men dien naam niet verstaan hebben. Iemand die niet-Christen was, kende men toen niet, of althans hij telde niet mee. Wie geen Heiden of Mohamedaan was, gold vanzelf voor Christen, en de bijvoeging van „Christelijk” gold destijds als even overtoellig, als dat het voor ons zou zijn van den Christelijken Doop te spreken, wijl er geen andere Doop is. Maar sinds het laatste der vorige eeuw werd dit geheel anders. Wie nu niet met den stroom mee adreef, gevoelde dat hij zich tegenover de heersche meening plaatste. Men kwam weer tot het besef, dat aller Christenen gemeengoed bedreigd en aangerand werd. En onverschillig of men tot de Roomsche, de Grieksche of tot de Protestantsche kerk behoorde, men zag in, dat der Christenen gemeengoed tegen den gemeenen vijand te verdedigen was. Zoo sprak men toen van een Christendichter, van een Christelijke pers, van een Christelijke school, van Christelijken nationaal onderwijs; en zoo begon men toen ook te spreken van een Christen-Staatsman. Daaronder werd dan verstaan een Staatsman, die de tegenstelling tusschen de oude Christelijke staatsleer en het moderne staatsrecht der Duitse filosofie en der Fransche Revolutie inzag, en die voorts met bewustheid er op afging, om de beginselen van het oude Christelijke staatsrecht tegenover dit moderne staatsbeginsel te verdedigen. Dat er vaak bij werd gevoegd: Christelijk-historisch, beduidde alleen, dat men het moderne staatswezen als iets vreemds, iets nieuws, iets in onze Christelijke Staten niet thuis hoorende, brandmerkte,

den naaste lief te hebben. Tertullianus leert de Christenen, dat de lauweren der zegepraal zijn de lijken, en de zoete geuren der overwinning de tranen der echtgenooten en moeders. Men heeft den kerkvaders verweten, dat zij den Christenen geraden hebben hunne vaandels te verlaten en te deserteren. Doch dat is in strijd met de waarheid. Tertullianus bepaalt er zich toe de Christen-soldaten te raden gedurende hunnen diensttijd niets te doen dat strijd is met de wet Gods; dat zij liever moesten sterven, dan toe te stemmen in handelingen, welke door hunne belijdenis veroordeeld werden. Toch is 't waar, dat vele Christenen geweigerd hebben de wapens te dragen, de achteruitzetting en den dood verkiezende boven een loopbaan, die hun conscientie veroordeelde. De geschiedenis der martelaren geeft hiervan menig voorbeeld. Doch onder den invloed der omstandigheden kwam er wijziging in dezen gemoeidtoestand. Velen beschouwden den krijgsdienst als een plicht jegens den Staat, waaraan men zich niet mocht onttrekken, mits hun geloof vrij bleef. Reeds ten tijde van Tertullianus stonden er vele Christenen in de geleerden der Romeinen. Onder keizer Diocletianus waren er zooveel Christen-officieren, dat deze vorst hun de keuze gaf tusschen het heidendom en de degradatie. Desniettemin bleef de kerk van Christus den oorlog als in strijd met den geest des Evangelies veroordeelen. En op het kruisveld bleef der Christenen roeping, de barmhartigheid te beoefenen jegens ongelukkigen, be-roofden en gewonden.

DE GAAY FÖRTMAN.

De kerk van Christus en de armen of ongelukkigen.

X.

In Jezus' kerk mag geen onderscheid zijn tusschen mensch en mensch. De Christen moet zich gebonden gevoelen aan allen, die den naam van Christen dragen; voor hem mogen geen nationale slaghoornen zijn; buiten de grenzen des vaderlands mag men geen vijanden meer zien, die men moet haten en bestrijden, maar broeders, wien men de hand moet toesteken, wanneer zij daaraan behoefte hebben. „De liefde,” zegt Chrysostomus, „verenigt de Christenen onderling; zij vraagt niet van waar iemand komt; tot allen zonder onderscheid strekt zij zich uit.” Daarmee is de gastvrijheid geboren, die beoefend wordt in naam der broederlijke liefde en den geloovigen en kerken door de kerkvaders zoo vaak is aanbevolen.

De oude heidenen hebben de gastvrijheid gekend en ruimschoots beoefend; den aanzienlijken gast werd de deur der woning zoo wijd mogelijk geopend, om zich op hem te beroemen of met hem te pronken. Den arme, waarvan men niets hoopte, wees men af. Het huis des Christens, daarentegen, moest niet alleen openstaan voor mannen van aanzien, maar vooral voor arme en geringe vreemdelingen; de eersten, zegt Lactantius, hebben niets noodig, de anderen alles. Als de geloovigen deze taak

van hunne schouders wilden werpen, zeggende, dat men zich daardoor blootstelde aan het berbergen van onwaardigen of ook dat dit de taak der kerk was, werd hun voor ogen gesteld, dat het beter was eenen slechten gast te dragen dan eenen goeden buiten de deur te sluiten en dat de kerken niet alles konden doen; dat in alle geval de plicht der individuele barmhartigheid daarom niet moest worden vermindert. Deze gastvrijheid der Christelijke gemeenten is een heerlijk getuigenis voor de geestelijke gemeenschap van geloof en liefde onder de burgers van het rijk Gods; zij is een bewijs voor die ware eenstemmigheid, welke in de liefde gegrond is en bestaat tusschen de leden der Christelijke gemeenschap. De kerken besteedden een deel van hun fondsen voor liefdegaven en collecten ten bate van arme vreemdelingen; zij hebben reeds gesproken van de hulp, die zij zonden aan verlegen gemeenten, welke in ellende verkeerden. Zij waren niet minder barmhartig voor reizigers, die geen bestaansmiddelen hadden. Clemens Romanus prees de kerk van Corinthe om hare gastvrijheid jegens vreemdelingen. De Presbyters en vooral de bisschoppen werden vermaand in gastvrijheid uit te munten; zooals Augustinus en zoovele anderen deden, wier taafel alleen daarom eenvoudig was, om er dagelijks een groot aantal armen aan te kunnen ontvangen. Hunne huizen moesten zij beschouwen als herbergen, voor alle arme reizigers. „Een lidmaat der kerk,” zegt Hyronimus, „vervult zijn plicht als hij zooveel gasten ontvangt als hij kan, maar een bisschop is geen mensch, als hij ze niet allen ontvangt.”

De kloosters waren eveneens bevoeluchtboorden voor de reizigers, die er werden ontvangen en dikwijls behandeld met eene vrijgevigheid, die de monniken zich zelven ontzegden; de strengheid van den regel werd verzacht voor

degenen, die de gastvrijheid der broeders kwamen inroepen. In de meeste kloosters was een herberg voor de vreemdelingen, waarover een der monniken het opzicht had. Een der beroemdste asylen was die van den berg Nitria in Egypte, te midden eener woeste streek; de vreemdeling kon er 2 of 3 jaar achtereen toeven; de eerste acht dagen liet men hem zijn vrijheid, maar wanneer hij langer wilde blijven, moest hij, volgens een wijzen regel, met de monniken het werk in huis en op het veld deelen. Dergelijke gasthuizen richtte men achtereenvolgens op bij kerken van groote steden; waren zij in de eerste plaats bestemd voor arme zieken der gemeente, zij stonden ook open voor arme reizigers.

Natuurlijk waren er dadelijk menschen, die misbruik maakten van de gastvrijheid der geloovigen en kerken. Om dit misbruik te keeren, waarvan de armen ten slotte de slachtoffers zouden geworden zijn, gaven de bisschoppen aan de reizigers attesten mee, waarin ze aanbevolen werden aan de geloovigen. Dat goede gebruik bleef lang bestaan in de kerk; het werd een voorwerp van bewondering voor de heidenen; zij beproefden het na te doen in den tijd, toen zij, om het heidendom te herstellen, eenige maatregelen, die de barmhartigheid den Christenen had ingegeven, en die in werkelijkheid alleen onder hen mogelijk waren, overnamen.

Daarvoor den Christenen vijand meer bestaat, hij het leven van zijnen medemensch moet eerbiedigen en geen kwaad met kwaad mag vergelden, hebben de kerkvaders den oorlog moeten veroordeelen. Zij, die leefden te midden van oorlogen en opstanden, trachten de Christenen verre te houden van de loopbaan eens krijgsmans. Zij noemden den oorlog een onrecht, eene schending van de wet Gods, die verbiedt bloed te vergieten en bevel